

Анотація

Наконечный Ю. В. Мотивационное поле морских торговых портов. — Статья.

В статье раскрыта сущность и основные механизмы мотивации в сфере современной портовой деятельности. Обоснована целесообразность и особенности процесса формирования мотивационного поля морских торговых портов. Дана характеристика внешней и внутренней составляющих мотивационного поля морских портов.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, мотивационное поле, морской торговый порт.

Summary

Nakonechny Y. Motivational Field of Sea Merchant Ports. — Article.

The essence and basic mechanisms of motivation in modern port activity are investigated. The effectiveness and features of the process of motivation field sea ports are offered. The characteristic external and internal components of the motivational field seaports is defined.

Keywords: human resources, motivational field, sea merchant port.

УДК 346.21

Л. В. Машковська

ПРОБЛЕМИ ПОГОДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ НЕКОМЕРЦІЙНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проведення економко-правових реформ потребує узгодження різноманітних векторів правового впливу, коли розвиток одних правовідносин має враховувати суміжні правовідносини. Під цим кутом зору здійснення некомерційної господарської діяльності, що складає важливу частину предмета регулювання господарського права, неможливо відірвати від питань оподаткування цієї діяльності. Адже іноді виникають суттєві розбіжності у відповідних положеннях законодавства.

Наприклад, у п. 157.14 Податкового кодексу України наголошується, що до порушень, які тягнуть публічні санкції, віднесено використання звільнених від оподаткування коштів на цілі, не передбачені статутом, зокрема, для здійснення господарської діяльності. Але визначення господарської діяльності, наведене у п. 14.1.36 ПК: «Це діяльність особи, пов'язана з виробництвом (виготовленням) та / або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу...» — не враховують визначення господарської діяльності, встановлені у Господарському кодексі.

Окремі питання некомерційної господарської діяльності розглядали у своїх роботах С. О. Теньков, В. С. Щербина, О. П. Подцерковний, О. Ю. Літвіна, О. В. Обод, Л. І. Якобсон та інші. Разом із тим відповідні висновки потребують суттєвого доповнення у зв'язку зі зміною в оподаткуванні господарської діяльності, що і є метою розгляду цієї статті.

Загалом, господарське право — це крок уперед у порівнянні з торговим (комерційним) правом через те, що інститути господарського права призначені

для регулювання як комерційної (підприємницької), так і некомерційної господарської діяльності. Адже господарська діяльність — універсальне поняття, яке поєднує підприємницьку і некомерційну господарську діяльність. Цінність подібного поєднання перевірена часом.

Зокрема, питання ліцензування сьогодні виведені з-під поняття підприємництва і прив'язані до поняття господарської діяльності. Ще в 2000 р. з Закону «Про підприємництво» були виключені відповідні норми шляхом виділення їх в новий Закон «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Причина — існування видів діяльності, до яких пред'являються підвищені вимоги до безпеки робіт (наприклад, освітні послуги, будівельні роботи та інші), але які здійснюються не тільки комерційними структурами, але і неприбутковими організаціями, бюджетними установами тощо.

Аналогічна тенденція спостерігається в кримінальному законодавстві України, коли у зв'язку з прийняттям в 2001 р. нового Кримінального кодексу відповідальність за заняття забороненими видами підприємницької діяльності (ст. 148 КК УРСР) замінена на відповідальність за заняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 203 КК України). Аналогічним чином відповідальність за порушення порядку заняття підприємницькою діяльністю (ст. 148-3 КК УРСР) замінена на відповідальність за порушення порядку заняття господарською і банківською діяльністю (ст. 202 КК), а поняття протидії законній підприємницькій діяльності (ст. 155-8 КК УРСР) замінено поняттям протидії законній господарській діяльності (ст. 206 КК України) тощо.

Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 р. передбачає процедури приведення до певних параметрів регуляторних актів саме у сфері господарювання. А в Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 р. внесено зміни Законом України від 18 листопада 1997 р.: слова «підприємницька діяльність» у всіх відмінках замінені словами «господарська діяльність». Ця тенденція була закріплена й у Податковому кодексі України. Закони «Про господарську діяльність в Збройних силах України» від 21 вересня 1999 р., «Про дозвільну систему в сфері господарської діяльності» від 6 вересня 2005 р. і багато інших новітніх законів орієнтують на впорядкування загалом господарської діяльності, а не тільки підприємництва.

Основна причина такої трансформації полягає в тому, що в сучасну епоху згладжується межа між комерційною і некомерційною господарською діяльністю, а визначити, де закінчується підприємництво, а починається некомерційна діяльність, — не завжди можливо. Для державного регулювання принциповим стає не стільки мета і результат діяльності суб'єкта економічних відносин (а для регулювання підприємництва необхідно довести спрямованість поведінки особи на одержання прибутку), скільки процес і сфера його діяльності, те що називається в літературі «технологія господарювання» [1, 3]. І дійсно, без системного врегулювання питань, що виникають в процесі «технології господарювання», сучасне суспільство існувати не може. Ось чому в основі виділення господарського права в самостійну галузь права лежить об'єк-

тивний процес суспільного розвитку, за якого предмет і мета регулювання підпорядковують методи і засоби галузевого правового впливу [2, 18].

Багато у чому єдність господарської діяльності комерційного та некомерційного характеру обумовлена положеннями податкового законодавства. Адже саме воно, диференціюючи прибуткові та неприбуткові організації, одночасно їх поєднує, як зазначалося вище у Податковому кодексі під визначенням суб'єктів господарювання.

Некомерційна господарська діяльність — це самостійна систематична господарська діяльність, здійснювана суб'єктами господарювання, направлена на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. Некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання, яким здійснення господарської діяльності у формі підприємництва заборонено законом (ст. 52 ГК України).

Наприклад, органи державної влади і органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, політичні партії, громадські об'єднання і добродійні організації не мають права займатися підприємницькою діяльністю (ч. 4 ст. 43, ч. 5 ст. 131, ч. 2 ст. 414 ГК України, ст. 1 Закону «Про благодійність і благодійні організації» від 16 вересня 1997 р., ст. ст. 1, 21, 24 «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р.). У ряді випадків закон вирішує комерційну діяльність таких суб'єктів опосередковано — шляхом одержання доходів від діяльності створених ними підприємств.

Слід ураховувати, що на суб'єктів господарювання, які здійснюють некомерційну господарську діяльність, розповсюджуються загальні вимоги про регулювання господарської діяльності з урахуванням особливостей неприбуткового характеру їх діяльності (ч. 1 ст. 54 ГК України). Проте у будь-якому випадку суб'єкт некомерційної господарської діяльності зобов'язаний забезпечити належні умови праці найнятих робітників, оплату їх праці не нижче визначеного законом мінімального розміру та інші соціальні гарантії, передбачені законом (ч. 2 ст. 54 ГК України).

Правовий статус некомерційних суб'єктів господарювання тотожний до правового статусу непідприємницьких товариств лише із тією різницею, що непідприємницькі товариства мають розглядатися як набагато вужче поняття, адже некомерційні суб'єктами можуть бути, наприклад державні органи, яких аж ніяк не можна вважати непідприємницькими товариствами. У відповідності зі ст. 85 ЦК України непідприємницькими є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

Натомість ця відмінність досить умовна, адже будь-який некомерційний суб'єкт господарювання не може мати на меті одержання прибутку для його наступного заволодіння засновником.

Саме спрямованість використання прибутку від здійснення господарської діяльності покладена в основу класифікації суб'єктів господарювання як у праві України, так і у праві зарубіжних країн (США, Німеччина, Російська Федерація). Під некомерційними організаціями в праві цих країн розуміють організації, «чистий прибуток» яких не підлягає розподілу серед її членів і її

керуючих. Заборона розподілу прибутку між учасниками некомерційних організацій сприймається як єдиний чіткий критерій, що дозволяє відділяти некомерційні організації від комерційних [3, 165]. Заборона на розподіл прибутку некомерційними організаціями є необхідним елементом їх правового статусу, що покликаний забезпечити цільове використання майна цих організацій. Вказана заборона направлена на попередження використання податкових пільг, пільг по орендній платі, фінансової підтримки, що надається некомерційним організаціям [4, 16].

Але з цього випливає й інша відмінна риса некомерційних організацій — вони є неприбутковими та мають підпорядковувати свою діяльність особливим правилам оподаткування.

Позитивне значення ПКУ для системи некомерційних суб'єктів господарювання полягає, зокрема, у тому, що ПКУ у ст. 157.1 визначає перелік неприбуткових організацій. Зокрема, до неприбуткових належать установи та організації, які є:

а) органами державної влади України, органами місцевого самоврядування та створеними ними установами або організаціями, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів;

б) благодійними фондами і благодійними організаціями, створеними у порядку, визначеному законом для провадження благодійної діяльності; громадськими організаціями, створеними з метою надання реабілітаційних, фізкультурно-спортивних для інвалідів (дітей-інвалідів) та соціальних послуг, правової допомоги, провадження екологічної, оздоровчої, аматорської спортивної, культурної, просвітньої, освітньої та наукової діяльності, а також творчими спілками та політичними партіями, громадськими організаціями інвалідів, спілками громадських організацій інвалідів та їх місцевими осередками, створеними згідно із відповідним законом; науково-дослідними установами та вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації, внесеними до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави; заповідниками, музеями та музеями-заповідниками;

в) кредитними спілками, пенсійними фондами, створеними в порядку, визначеному відповідними законами;

г) іншими, ніж визначені в підпункті «б» цього переліку, юридичними особами, діяльність яких не передбачає отримання прибутку згідно з нормами відповідних законів;

ґ) спілками, асоціаціями та іншими об'єднаннями юридичних осіб, створеними для представлення інтересів засновників (членів, учасників), що утримуються лише за рахунок внесків таких засновників (членів, учасників) та не провадять господарську діяльність, за винятком отримання пасивних доходів;

д) релігійними організаціями, зареєстрованими в порядку, передбаченому законом;

е) житлово-будівельними кооперативами та об'єднаннями співвласників багатоквартирного будинку;

є) професійними спілками, їх об'єднаннями та організаціями профспілок,

а також організаціями роботодавців та їх об'єднаннями, утвореними в порядку, визначеному законом.

Виходячи з цього переліку можна заперечити думці О.Ю. Літвіної про те, що відсутність такого переліку обумовлює необхідність прийняття Закону України «Про неприбуткові організації» [5]. Навряд чи варто дублювати положення господарського та податкового законодавства там, де це не несе змістовного навантаження.

З цього погляду варто також дослідити зміни у податковому законодавстві, що загалом можуть вплинути на господарсько-правовий статус суб'єктів господарювання, які здійснюють некомерційну господарську діяльність.

У порівнянні з Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» Податковий кодекс України (далі — ПК України) ввів нові правила оподаткування неприбуткових організацій та установ, які полягають у наступному:

1) неприбуткові організації не можуть застосовувати пільги з оподаткування до моменту їх включення до Реєстру неприбуткових організацій та установ (абз. 2 п. 157.12 ПК);

2) види діяльності, які включаються до статутних документів неприбуткових організацій, не повинні передбачати отримання прибутку згідно з нормами законів, що регулюють їх діяльність (останнє речення абз. 4 п. 157.15 ПК);

3) податковий орган може виключати організацію з Реєстру неприбуткових організацій та установ у разі використання нею звільнених від оподаткування коштів на цілі, не передбачені статутом (п. 157.14 ПК);

4) кошти і майно, використані не за цільовим призначенням (або не на статутні цілі), вважаються доходом і підлягають оподаткуванню (п. 157.14 ПК) [6].

Це означає, що уведені ПК нові правила оподаткування неприбуткових організацій істотно вплинуть на їх діяльність, у тому числі загалом господарську діяльність. До вступу в силу ПК головною проблемою для неприбуткових організацій було отримання рішення про включення їх до Реєстру неприбуткових організацій та установ. Рішення про включення або не включення приймалося податковим органом на підставі оцінки положень статуту організації, яка декларувало себе, як неприбуткову. Це мало суб'єктивний характер. Але після включення до Реєстру організація оцінка діяльності неприбуткової організації втрачало динамічний характер. Тобто навіть за умови, що організація де-факто здійснювала лише підприємницьку діяльність, було досить важко виключити її з реєстру. Адже для цього мало бути доведено порушення ними положень законодавчих актів про неприбуткові організації.

Із прийняттям ПК України була встановлена можливість виключення організації з Реєстру неприбуткових організацій та установ на підставі використання майна та коштів на цілі, не передбачені статутом, або не за цільовим призначенням. Таке виключення означає, що:

1) організація втрачає право користуватися податковою пільгою, що дорівнює втраті права продовжувати здійснювати діяльність;

2) майно та кошти, використані не на цілі, передбачені статутом, або не за цільовим призначенням, підлягають оподаткуванню на загальних підставах.

Подібний стан речей має й значні недоліки. Адже рішення про виключення може бути прийнято в будь-який час, оскільки підстав для проведення позапланових перевірок досить багато та вони можуть бути витлумаченими занадто широко.

Зокрема, відповідно до п. 7.8.1 документальна позапланова виїзна перевірка здійснюється за наявності хоча б однієї з таких обставин:... органом державної податкової служби вищого рівня в порядку контролю за діями або бездіяльністю посадових осіб органу державної податкової служби нижчого рівня здійснено перевірку документів обов'язкової звітності платника податків або матеріалів документальної перевірки, проведеної контролюючим органом нижчого рівня, і виявлено невідповідність висновків акта перевірки вимогам законодавства або неповне з'ясування під час перевірки питань, що повинні бути з'ясовані під час перевірки для винесення об'єктивного висновку щодо дотримання платником податків вимог законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби. При цьому у ПКУ зроблене одне застереження: ці положення кодексу застосовуються, якщо стосовно посадових осіб органу державної податкової служби нижчого рівня, які проводили документальну перевірку зазначеного платника податків, розпочато службове розслідування або порушено кримінальну справу.

Звісно, факт проведення службового розслідування не може слугувати об'єктивним критерієм для позапланової перевірки та відповідного виключення неприбуткової організації з Реєстру неприбуткових організацій та установ. Як видно, що податковий орган по суті в будь-який час може почати позапланову документальну перевірку організації. При цьому рішення про виключення буде прийматися на підставі суб'єктивної оцінки працівника податкового органу. Судове ж оскарження істотно не покращує стан організацій, оскільки не допомагає уникнути зупинки в здійсненні діяльності.

Суб'єкти некомерційної господарської діяльності можуть одержувати прибуток, що необхідний їм для здійснення основної (некомерційної) діяльності за умов, що він не буде розподілятися між засновниками (учасниками). Слід погодитися із О. Ю. Літвіною, що можливість одержання некомерційними організаціями прибутку є вимушеною мірою, адже в сучасних умовах існувати лише на членські внески та пожертвування такі організації не в змозі. Однак мета одержання прибутку у некомерційних суб'єктів господарювання у жодному випадку не повинна заступити соціальну спрямованість їх діяльності, інакше ми зіткнемося з розмиванням сутності некомерційної діяльності, тобто перетворенням некомерційної організації на комерційну [5, 243]. Це, передусім, утворюватиме питання із приводу розповсюдження на суб'єкта некомерційного господарювання положень законодавства, що стосуються неприбуткової діяльності, обумовлюватиме необхідність розповсюдження на таких суб'єктів законодавства про банкрутство тощо. Адже, як правильно зазначається у літературі, некомерційне господарювання має специфічні способи балансування прав і обов'язків, у результаті чого обмежується не стільки можливість отримання коштів, скільки напрямки і форми їх використання [7, 43].

Натомість із погляду оподаткування відповідні відносини не можуть не враховувати податковий режим прибуткової діяльності. Адже інакше за допомогою використання організаційно-правової форми неприбуткової організації. Виходячи з викладеного слід вітати запропонований законодавцем зближення податкового та господарського законодавства, зокрема, у сфері діяльності суб'єктів некомерційного господарювання. При цьому подальшим кроком на шляху відповідної гармонізації має стати якомога повніше відображення механізмів контролю за діяльністю неприбуткових організацій з погляду забезпечення їх стабільної господарської діяльності.

Задля цього необхідно чітко визначити підстави виключення неприбуткових організацій з відповідного реєстру, закріпити у Господарському кодексі України, що основні трудові витрати (понад 50 %) працівників некомерційних суб'єктів господарювання мають бути спрямовані на виконання статутних цілей, пов'язаних із некомерційною (неприбутковою) діяльністю. Це дозволить визначити об'єктивний критерій виключення неприбуткових організацій із відповідного державного реєстру. До того ж варто віднести відповідний примус до адміністративно-господарських санкцій, передбачених ГК, аби увести процедуру виключення з реєстру у загальне поле охоронних господарських відносин. Нарешті, немає жодних потреб у використанні у положеннях Податкового кодексу загального поняття господарської діяльності тоді, коли йдеться виключно про комерційну її складову.

Література

1. Хозяйственное право Украины : учебник / под ред. А. С. Васильева, О. П. Подцерковного. — 3-е изд., перераб. и доп. — Х. : Одиссей, 2008.
2. Господарське право України : підручник / за ред. О. П. Подцерковного. — Х. : Одиссей, 2010.
3. Гражданское право : учебник. Ч. 1 / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М. : ПРОСПЕКТ, 1998. — 632 с.
4. Кашковский О. П. О критериях разграничения коммерческих и некоммерческих организаций // Актуальные вопросы юридической практики. — 2000. — № 5. — С. 16–22.
5. Літвіна О. Ю. Критерії розмежування комерційної та некомерційної господарської діяльності // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». — 2009. — № 841. — С. 242–244.
6. Сліпенко Д. Податкові новели для неприбуткових організацій [Електронний ресурс] / Д. Сліпенко. — Режим доступу : <http://profit-consul.com/ua/blog/78/>
7. Якобсон Л. І. Некомерційний сектор економіки: проблеми правового регулювання // Господарство і право. — 1992. — № 3. — С. 43–48.

Анотація

Машковська Л. В. Проблеми погодження господарського та податкового законодавства у сфері некомерційного господарювання. — Стаття.

У статті аналізуються проблеми зближення податкового та господарського законодавства у сфері некомерційного господарювання. Зроблено висновок про те, що подальше вдосконалення Господарського та Податкового кодексів України має забезпечити стабільну господарську діяльність некомерційних організацій.

Ключові слова: суб'єкти некомерційного господарювання, господарське право, неприбуткові організації, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України.

Анотація

Машковская Л. В. Проблемы согласования хозяйственного и налогового законодательства в сфере некоммерческого хозяйствования. — Статья.

В статье анализируются проблемы сближения налогового и хозяйственного законодательства в сфере некоммерческого хозяйствования. Сделан вывод о том, что дальнейшее совершенствование Хозяйственного и Налогового кодексов Украины должно обеспечить стабильную хозяйственную деятельность некоммерческих организаций.

Ключевые слова: субъекты некоммерческого хозяйствования, хозяйственное право, неприбыльные организации, Хозяйственный кодекс Украины, Налоговый кодекс Украины.

Summary

Mashkovska L. V. Problems of Coordination of Economic and Tax Laws in Non-Commercial Entities. — Article

The article is convergence of tax and economic legislation in the field of non-profit entity. It was concluded that further improvement of the Economic and Tax Code of Ukraine has to ensure the sustainable economic activity of non-commercial entities.

Keywords: subjects noncommercial entities, Economic law, nonprofit organization, the Economic Code of Ukraine, the Tax Code of Ukraine.

УДК 346.543:368.013

Е. П. Стась

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Інвестиційні відносини мають безпосередній зв'язок як із процесом страхування, так і з тими наслідками для розвитку інвестиційних відносин, що ним опосередковується та стимулюється. По-перше, страхування виступає механізмом, який забезпечує інвестування страховиком коштів страхувальника, переданих йому як оплату за надання страхових послуг. По-друге, діяльність страхових компаній спрямована на здійснення забезпечувальних заходів щодо попередження настання для страхувальників майнових збитків, яких вони можуть зазнати у процесі здійснення ними інвестиційної діяльності. Ці збитки, особливо в умовах вітчизняної економіки, повної нестабільності та великого динамізму, почасти виникають внаслідок настання великого спектра страхових випадків — від зміни кон'юнктури ринку до помилок керівного складу, що призвело до стягнення податкових штрафів та неустойки, рейдерських захоплень підприємств тощо. В останньому випадку саме і йдеться про об'єктивну потребу страхування інвестиційних ризиків. У свою чергу, будучи інвестиційно вмотивованими, страхові компанії самі можуть потребувати страхових послуг щодо страхування власних страхових резервів, аби забезпечити власні страхові резерви. У цьому виражена динаміка страхових відносин.

Наприклад, окремі страховики пропонують страхування ризиків, пов'язаних з реалізацією інвестиційного проекту, а саме: помилки розробників в експертній оцінці інвестиційного проекту; недостатньої доопрацьованості бізнес-